

training in higher school are characterized. It is emphasized that the lecture is the main form of organization of the educational lesson, which is based on the information-monologue method (influences the expression of students' speech) of presentation and explanation of the material and organization of students' cognitive activity. It was found that the effectiveness of training future specialists in philology depends on the introduction into practice of such classroom forms of training as practical and seminar classes. The expediency of their use in the educational environment is determined not only by the high level of assimilation of theoretical material by students, their age and individual characteristics, such as seminars or practical classes, but also the effectiveness of the necessary practical skills, which largely depends on pedagogical skills, communicative and speech competence of the teachers themselves. The technology of the organization is presented and the approximate model of conducting one of the forms of classroom lesson in the Ukrainian language is described. It is emphasized that in the process of formation future teachers-philologists' communicative-speech competence during preparation and carrying out of classroom forms of the organization of training at students ability to express speech, speech skill is developed, cognitive needs of perfect possession of culture of oral speech in various communicative-speech motivated process of educational, scientific and professional activity.

Key words: *lecture, practical lesson, seminar, educational process, student-philologist, communicative-speech competence*

Стаття надійшла до редакції 07.08.2020 р.

УДК 37.013:069.12+37.091.4Макаренко

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.25.223327>

АНДРІЙ ТКАЧЕНКО

ORCID: 0000-0003-4408-2653

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

МАКАРЕНКОЗНАВЧИЙ ВИМІР МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Узагальнено досвід, представлено стислу хронологію музейного відображення життя і діяльності А. С. Макаренка. Схарактеризовано головні риси функціональної специфіки, що зумовлюють неповторне місце макаренківських музеїв у контексті завдань музейної педагогіки, – аудиторію, систему функцій, суперечності музейної презентації спадщини А. С. Макаренка. Акцентовано увагу на тому, що музей А. С. Макаренка як науковий, мистецький та освітній феномен є оптимальною й креативною формою вивчення, інтерпретації і експозиції спадщини видатного педагога, його багатоаспектна діяльність має розглядатися в категоріях багатьох галузей наукового знання. Підкреслено, що макаренківський музей – це специфічний, яскравий феномен педагогічної культури, виховний, дидактичний і профорієнтаційний потенціал якого виходить за межі традиційної місії музею як компонента освітнього середовища. Музейні установи, присвячені А. С. Макаренку, за рахунок своєї функціональної специфіки не лише суттєво збагачують зміст, завдання і можливості музейної педагогіки як такої, але відкривають новий вимір її парадигмальної сутності.

Ключові слова: музейна педагогіка, спадщина А. С. Макаренка, макаренкознавство, Музей-заповідник А. С. Макаренка в с. Ковалівка Полтавського району, Музей А. С. Макаренка Кременчуцької міської ради Полтавської області, Педагогічно-меморіальний музей А. С. Макаренка Долинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 імені А. С. Макаренка, Білопільський музей А. С. Макаренка, Московський Педагогічний музей А. С. Макаренка

Постановка проблеми. Поняття «музейна педагогіка», яке увійшло до педагогічного тезаурусу з легкої руки Г. Фройденталя (Німеччина) ще 1931 року, давно вже отримало повноцінне обґрунтування власного предмета, набуло ще більшої актуальності і в даний час лягло в основу окремого загальноновизнаного наукового напрямку. Теоретичні і практичні аспекти музейної педагогіки стають у центрі уваги все нових дослідників по всьому світу. Разом з тим досі не отримала ґрунтового узагальнення в контексті ідей музейної педагогіки практика діяльності музеїв видатного вітчизняного педагога-письменника Антона Макаренка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найпотужнішу традицію в постановці і реалізації завдань музейної педагогіки має Німеччина, чії відомі педагоги (Г. Кершенштейнер, А. Рейчвейн та інші) розробили педагогічні принципи музейної експозиції. Різні аспекти цієї галузі ставали у центрі уваги і вітчизняних учених (О. Гринів, Л. Гурін, О. Караманов, І. Ласкій, Л. Масол, А. Надєждін, В. Рагозіна, О. Степанюк та ін.), до чийх заслуг можна віднести визначення ролі музейної педагогіки як засобу формування особистості учня.

Тематика створення, наповнення і функціонування музеїв А. С. Макаренка також неодноразово знаходила своє місце на сторінках наукових розвідок. Окрім традиційних путівників заслуговують на увагу роботи, що конкретизують завдання макаренківських музеїв, розглядають їх як своєрідний вид макаренкознавства (Р. Бескіна, Л. Данилова, В. Морозов та ін). В той же час в науці бракує праць узагальнюючого характеру, що розкривали б засадові моменти музейного відображення постаті, слова і справи Антона Макаренка.

Метою статті є узагальнення багаторічної поліаспектної діяльності музеїв А. С. Макаренка, виокремлення концептуальних аспектів їх специфічної місії в контексті завдань музейної педагогіки.

Виклад основного матеріалу. Процес відображення долі і справи А. С. Макаренка засобами музейних експозицій триває з середини минулого століття, розвиваючись синхронно із загальною тенденцією популяризації спадщини Антона Семеновича як видатного педагога-письменника. З часом утворилася доволі потужна мережа радянських музеїв і музейних кімнат, присвячених А. С. Макаренку, яка доповнилася відносно невеликими відповідними експозиціями в інших країнах – головним чином соціалістичного табору.

До нашого часу дійшли далеко не всі із подібних музеїв, під впливом політичних і ідеологічних процесів певна частина їх, – у першу чергу музейні кімнати у загальноосвітніх, професійно-технічних та інтернатних закладах країн близького та далекого зарубіжжя припинила свою діяльність. Проте варто відзначити, що попри еволюцію ставлення громадськості до імені А. С. Макаренка, провідні його музеї і сьогодні продовжують велику просвітницьку роботу. Наведемо коротку хронологію подій «музейного макаренкознавства».

Перший, педагогічно-меморіальний, музей Антона Семеновича був відкритий 8 липня 1951 року у будинку його батьків, що розташований у Крюківському районі м. Кременчука; з 2006 року його офіційна назва – «Музей А. С. Макаренка Кременчуцької міської ради Полтавської області». Напрямами діяльності музею є: культурно-освітня, науково-дослідна, експозиційна, видавнича та пам'яткоохоронна. Меморіальна частина музейного комплексу складається із 7-ми кімнат загальною площею 84,9 м². Наразі основний фонд музею містить 15 359 предметів, із них: речових – 442, образотворчих – 111, декоративно-ужиткових – 59, писемних – 4480, фото – 2309, фоно – 28, кіно та відео – 12, інших – 7918; науково-допоміжний фонд – 18 642 одиниць зберігання. Представлено малюнки А. С. Макаренка, нагороди, рукописи, рідкісні фото, архівні матеріали тощо. У музеї проводять зустрічі з іноземними та вітчизняними членами Міжнародної макаренківської асоціації і педагогами, наукові консультації з питань макаренкознавства, музеєзнавства, рецензування наукових макаренкознавчих праць, уроки історії, класні години, вечори, семінари, екскурсії та лекторії: «Життя і творчість А. С. Макаренка», «Сім'я Макаренка», «Жінки у долі А. С. Макаренка», «Вихованці А. С. Макаренка» (Ткаченко, Кущенко, 2017). Кременчуцький музей має найбільшу колекцію речей видатного педагога: особисті речі, бібліотека, одяг, документи тощо.

Із невеликої експозиції, створеної у 1963 році, почав свою історію Педагогічно-меморіальний музей А. С. Макаренка Долинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 2 імені А. С. Макаренка Долинської районної ради. Тут, на станції Долинській Харківсько-Миколаївської залізниці, у 1911–1914 рр. А. С. Макаренко працював учителем залізничного 2-класного училища. З 1991 року вся експозиція музею знаходиться в історичному приміщенні – окремій кімнаті, де А. С. Макаренко, виконуючи обов'язки наглядача при гуртожитку для учнів. Нині музей зберігає понад 5 тисяч експонатів основного фонду: фото, книги, журнали, газети, твори А. С. Макаренка, видані різними мовами. Музей має яскраво виражену краєзнавчу спрямованість, його матеріали використовуються студентами для написання курсових і кваліфікаційних робіт. Тут проходять навчально-методичні заходи, семінари, конференції, екскурсії для різних категорій відвідувачів, підтримується тісний зв'язок з закладами освіти, державними і громадськими музеями, організаціями, макаренкознавчими центрами (Педагогічно-меморіальний музей...).

Із 25 жовтня 1969 року існує музей А. Макаренка на його батьківщині – у місті Білопілья Сумської області. До сотої річниці з дня народження педагога музей, який до того розташовувався в одноповерховому будинку, було переведено до спеціально створеного приміщення, що знаходиться у будівлі відділу освіти Білопільської РДА. Серед завдань музею: розширення знань педагогів, учнів, громадськості району про життєвий, творчий шлях, педагогічну діяльність педагога-новатора А. С. Макаренка; сприяння у вивченні, використанні педагогічної системи А. С. Макаренка загальноосвітніми навчальними закладами району; зберігання та використання пам'яток матеріальної та духовної культури краю; стимулювання розвитку творчих інтересів учнів до пошукової краєзнавчої роботи; залучення учнів до проведення культурно-освітньої роботи серед школярів та мешканців району. На базі музею організуються семінари для керівників шкільних музеїв, методоб'єднання учителів історії тощо (Музей А. С. Макаренка).

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка – *alma mater* А. С. Макаренка – ще у 1977–1978 роках за ініціативою та силами викладачів кафедри педагогіки створено спеціалізований кабінет макаренкознавства – кімнату-музей А. С. Макаренка. Підприємтям для цього послужила багаторічна активна пошукова діяльність студентського макаренківського гуртка, очолюваного викладачами кафедри педагогіки С. Рижилом та К. Ширяєвою. Нинішня експозиція кабінету розроблена доцентом кафедри педагогічної майстерності Л. Крамущенко у 2001–2002 роках. Нині діяльність кабінету триває у контексті декількох навчально-наукових функцій: а) проведення практичних занять з дисциплін педагогічного циклу; б) організація екскурсій для студентів та гостей університету на тему «Антон Макаренко – видатний випускник Полтавського учительського інституту»; в) робота секцій і проведення засідань активу Міжнародної макаренківської асоціації та Української асоціації Антона Макаренка під час щорічних міжнародних макаренківських конференцій кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Язюна; г) проведення презентацій, науково-методичних семінарів та консультацій з дослідниками та пропагандистами творчої спадщини А. С. Макаренка, представниками освітянської громадськості тощо.

Московський педагогічний музей А. С. Макаренка був утворений на громадських засадах вихованцями Антона Семеновича і московськими педагогами в 1983 році. Засновницею музею і його першою директоркою була заслужена учителька РФ Роня Михайлівна Бескіна (1920–2004). Основу його доволі багатих зібрань склали як приватні колекції, так і колекції Московського педагогічного товариства. 1992 року музей став структурним підрозділом Центру позашкільної роботи імені А. С. Макаренка, який тоді був організований Московським департаментом освіти при Західному адміністративному окрузі. У фондах музею зберігаються листи, спогади, неопубліковані статті соратників А. С. Макаренка, його колег, вихованців, унікальні фото, книги та інші цінні експонати. Музей так визначив свої освітні завдання: залучення широких кіл населення до нового розуміння освітнього досвіду А. С. Макаренка; реабілітація в громадській думці колективу як головного інструменту

соціального виховання, здатного гармонізувати взаємини особистості і суспільства; сприяння поширенню у виховній практиці продуктивної праці, всіх видів продуктивної зайнятості дітей та молоді; подолання агресивного індивідуалізму, утриманської психології в дитячому і юнацькому середовищі; перетворення музею в культурний центр Москви. Екскурсійна тематика музею представлена такими напрямками: «Життя і творчість педагога і письменника А. С. Макаренка», «Соратники і послідовники А. С. Макаренка», «Основи педагогічної реабілітації», «Виховна педагогіка А. С. Макаренка», «Православні коріння педагогічного досвіду А. С. Макаренка» (Педагогический музей А. С. Макаренко). Музей багато років традиційно виступав місцем проведення знаменитих «Макаренківських серед» – обговорення актуальних питань макаренкознавства і проблем освіти представниками наукової і педагогічної громадськості. Директорами музею працювали син найвідомішого вихованця А. С. Макаренка А. Калабалін та знаний російський макаренкознавець В. Морозов. На жаль, у зв'язку зі зміною адміністративного підпорядкування з грудня 2015 року музей призупинив свою діяльність, а частина його колекцій експонується у Залі А. С. Макаренка Московського музею освіти імені академіка Г. О. Ягодіна.

Наймасштабнішим зі зrealizovanih макаренківських музейних проєктів є Державний музей-заповідник А. С. Макаренка в с. Ковалівка Полтавського району, відкритий 25 лютого 1988 року, напередодні 100-річного ювілею видатного педагога, на території і в будівлях, де з 1921 по 1926 рік розташовувалася керована А. С. Макаренком Полтавська трудова колонія імені М. Горького.

Історія установи розпочалася у червні 1984 р. із доповідної записки ректора Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка І. Зязюна «Про 100-річчя з дня народження А. С. Макаренка», у якій серед інших заходів було запропоновано включити до республіканського плану святкування ювілею А. С. Макаренка створення меморіального музею-заповідника. Всю підготовчу роботу здійснила Науково-дослідна лабораторія А. С. Макаренка Полтавського педінституту під керівництвом доцента Л. Крамущенко. На сьогодні це найбільший музейний комплекс А. С. Макаренка у світі. У його складі працює один із найефективніших середніх навчальних закладів Полтавщини – Полтавський обласний науковий лицей-інтернат II-III ступенів імені А. С. Макаренка Полтавської обласної ради.

З перших днів свого існування музей-заповідник виступів в ролі потужного науково-методичного центру, став місцем проведення чисельних меморіальних заходів, міжнародних і всеукраїнських наукових форумів, неформальних зустрічей макаренкознавців і вихованців видатного педагога. На його базі проходили консультації щодо створення Міжнародної макаренківської асоціації (1990) та перші установчі зібрання цього поважного об'єднання науковців (23–28 вересня 1991 року). Музей має велику експозицію, що розташована у двох будівлях, великий науково-допоміжний фонд, чисельну колекцію закордонних видань творів А. С. Макаренка тощо.

Майже одночасно з ковалівським музеєм, 13 березня 1988 року, тобто саме у день святкування сторіччя педагога, був заснований і Центр-музей Антона Макаренка при виправній колонії для неповнолітніх імені А. Макаренка у селищі Подвірки Дергачівського району Харківської області. Музей пропонує відвідувачам унікальні, ніде більше не експоновані фото колонії, її персоналу і самого А. С. Макаренка, рідкісні закордонні видання творів Антона Семеновича, але найціннішим предметом в її експозиції є прапор Харківської трудової колонії імені М. Горького. Після восьми років активної експозиційної і просвітницької діяльності 1996 року фінансування установи було припинено, що призвело до його тимчасового занепаду. Напередодні 125-ї річниці з дня народження А. С. Макаренка, восени 2012 року, розпочалася реконструкція музею, реставрація та поповнення його фондів (Центр-музей Антона Макаренка при виправній...). Нещодавно Курязька виховна колонія імені А. С. Макаренка зачинена, тому музей нині існує як відносно самостійна установа, яку намагаються популяризувати харківські культурологи. Так, у листопаді 2017 року працівники кафедри музеєзнавства і пам'яткознавства Харківської державної академії культури презентували у музеї проєкт «Креативний музейний арт-простір, або Сучасний музей з харизмою» [Харьковские культурологи...], а 2019 року музей став учасником традиційного культурно-мистецького заходу – «Ночі музеїв» (Центр-музей Антона Макаренка при Курязькій...).

Окрім зазначених установ, цікаві і багаті експозиції щодо діяльності А. С. Макаренка у Дитячій трудовій комуні імені Ф. Е. Дзержинського мають музеї двох сучасних харківських промислових підприємств, що вважають себе правонаступниками комуні: Харківського машинобудівного заводу «ФЕД» та Державного науково-виробничого підприємства «Об'єднання комунар». Однак серед завдань обох музеїв суто педагогічний компонент є другорядним.

Автор має інформацію про існування у минулому макаренківських музеїв-аудиторій або музейних кімнат А. С. Макаренка у київській середній школі № 47 імені А. С. Макаренка (нині Спеціалізована школа № 47 імені А. С. Макаренка з поглибленим вивченням іноземних мов Печерського району м. Києва), Львівській середній школі № 32 (нині Середня загальноосвітня школа № 32 м. Львова), Дніпропетровському педагогічному училищі (нині Дніпропетровський педагогічний коледж Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара), Білопільській середній школі-інтернаті імені А. С. Макаренка (нині Білопільський ЗЗСО I-III ступенів № 5 ім. А. С. Макаренка), Богодухівській школі-інтернаті (нині Богодухівська спеціальна школа) Харківської області, СПТУ № 18 м. Оренбургу (Росія), Душанбінській середній школі № 3 імені А. С. Макаренка (Таджикистан), Легейській середній школі Усть-Алданського району (Якутія) тощо. На даний час існують музеї А. С. Макаренка в одноіменних Лебединському педагогічному коледжі Сумської області та Харківській загальноосвітній школі I-III ступенів № 100, макаренківська аудиторія-музей – у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, шкільний музей А. С. Макаренка і С. О. Калабаліна у Сторожівській загальноосвітній школі I-III ступенів Чутівської районної ради Полтавської області тощо. На окрему увагу заслуговує тематична виставка у Педагогічному музеї України «Педагог-творець», організована 2013 року до 125-ї річниці педагога-письменника.

Багаторічне спостереження і аналіз змісту діяльності макаренківських музеїв дають можливість виокремити принаймні деякі риси їх функціональної специфіки, які зумовлюють неповторне місце цих установ в контексті завдань музейної педагогіки.

Аудиторія. Сфера діяльності, характер професіоналізму та загальна результативність А. С. Макаренка як педагога-практика і літератора формують інтерес до нього різних категорій людей, в першу чергу це представники педагогічної громадськості, науковці, студенти педагогічних спеціальностей, учні, працівники пенітенціарної сфери тощо.

Система функцій. Саме багатогранністю, самобутністю і масштабом постаті А. С. Макаренка, величчю його внеску у світову гуманістичну культуру, рівнем міжнародної популярності його імені та ідей детерміновано специфіку функцій макаренківських музеїв, серед яких головними, на наш погляд, виступають: просвітницька, історико-педагогічна, дидактико-методична, виховна, профорієнтаційна та науково-організаційна. В межах науково-дослідної, науково-фондової, експозиційної та культурно-освітньої – традиційних видів музейної діяльності – макаренківські музейні установи реалізують такі специфічні завдання:

а) всебічне об'єктивне висвітлення та пропаганда ідей і досвіду А. С. Макаренка, його моральна, педагогічна і політична реабілітація;

б) проведення науково-пошукової роботи щодо життя, педагогічної, літературної, просвітницької та управлінської спадщини Антона Семеновича. Всі великі макаренківські музеї є зібранням унікальних матеріалів, що тою чи іншою мірою віддзеркалюють спадщину видатного педагога, це оригінальні рукописи А. С. Макаренка, книги з особистої бібліотеки педагога з його авторськими позначками на полях, тексти спогадів друзів, колег і вихованців, унікальні видання вітчизняної і світової макаренкіани, оригінальні фото- і кіноматеріали, примірники періодики, копії архівних документів, особисті речі тощо;

в) методична допомога в забезпеченні програмних результатів навчання таких освітніх компонентів педагогічних спеціальностей університетів та коледжів, як «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи», «Педагогічна психологія», «Історія освітнього менеджменту» та ін.;

г) формування у студентів-майбутніх педагогів професійної спрямованості, педагогічної позиції, усвідомлення особистісної і суспільної значущості педагогічної професії, системи професійних ідеалів і ціннісних орієнтацій тощо;

д) сприяння формуванню в учнів старшої школи орієнтації на педагогічну професію;

е) координація діяльності національних і міжнародної макаренківських асоціацій, сприяння реалізації завдань, визначених статутом Міжнародної макаренківської асоціації, залучення молодих науковців до вивчення життєвого і професійного шляху А. С. Макаренка, розширення діапазону напрямів та географії макаренкознавчих досліджень, пошук нових форм міжнародної співпраці в галузі макаренкознавства тощо.

3. Головна ж суперечність музейної презентації спадщини А. С. Макаренка, на нашу думку, полягає в необхідності представити динамічну, наповнену колізіями, «живу» педагогічну дію – сутнісний аспект «феномену Макаренка» – за допомогою «статичних» контекстних артефактів – книг, фотографій, листів, предметів вжитку тощо. Проте подібну проблему з більшою чи меншою мірою успіху намагаються долати працівники всіх меморіально-педагогічних музеїв світу.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Музей А. С. Макаренка як науковий, мистецький та освітній феномен є оптимальною й креативною формою вивчення, інтерпретації і експозиції спадщини видатного педагога 20-го століття, його багатоаспектна діяльність має розглядатися в категоріях різних галузей наукового знання: музеєзнавства, теорії та історії педагогіки, літературознавства, мистецтвознавства тощо. Разом з тим, макаренківський музей – це специфічний і яскравий феномен педагогічної культури, виховний, дидактичний і профорієнтаційний потенціал якого виходить за межі традиційної місії музею як компонента освітнього середовища. Поступово перетворившись на окрему і самобутню категорію освітніх явищ, музейні установи, присвячені А. С. Макаренку, за рахунок своєї функціональної специфіки не лише суттєво збагачують зміст, завдання і можливості музейної педагогіки як такої, але відкривають новий вимір її парадигмальної сутності.

Список використаних джерел

- Бескина, Р. М. (1988). Приобщение старшекласников к педагогическому творчеству в деятельности музея А. С. Макаренко. В кн. *Педагогическое наследие А. С. Макаренко и современные проблемы воспитания молодежи* : тез. Всесоюз. науч.-практ. конф. с участием педагогов соц. стран. (К 100-летию со дня рождения) (Ч. 2, С. 311-312). Москва.
- Данилова, Л. О. (1998). А. Макаренко і світова педагогіка: проблеми музейного відображення. *Педагогіка і психологія*, 1, 228-235.
- Морозов, В. В. (2014). Педагогический музей А.С. Макаренко: реальность и перспектива. *Социальная педагогика*, 5, 89-96.
- Музей А. С. Макаренка*. Взято з https://bilop-osvita.ucoz.ru/publ/muzej_asmakarenka/1-1-0-38
- Педагогический музей А. С. Макаренко*. Взято с <http://www.museum.ru/M372>
- Педагогічно-меморіальний музей А. С. Макаренка Долинської загальноосвітньої школи №2 Кіровоградської області*. Взято з http://pmu.in.ua/pedago_memor_mus_ukraini/pedagogichno_memorialnii_mus_makarenko/
- Ткаченко, А. В., Кущенко, Н. В. (2017). Макаренка А. Музей. В кн. І. М. Дзюба (Ред.), *Енциклопедія Сучасної України* (Т. 18: Лт – Малицький, С. 541-542). Київ: Поліграфкнига.

Харьковские культурологи намерены превратить музей имени Макаренко, который находится в Подворках Харьковского района, в «современный музей с харизмой», привлекательный для туристов. Взято с <https://vecherniy.kharkov.ua/news/139666/>

Центр-музей Антона Макаренка при виправній колонії для неповнолітніх імені А. Макаренка у селищі Подвірки Дергачівського району Харківської області. Взято з http://pmu.in.ua/pedago_memor_mus_ukraini/centr_makarenko_pri_kolonii/

Центр-музей Антона Макаренка при Курязькій колонії став учасником «Ночі музеїв». Взято з <http://v-news.com.ua/tsentr-muzej-antona-makarenka-pry-kuryazkij-koloniyi-stav-uchasnykom-nochi-muzeviv/>

References

- Beskina, R. M. (1988). Priobshhenie starsheklassnikov k pedagogicheskomu tvorchestvu v deyatel'nosti muzeya A. S. Makarenko [Introducing senior pupils to pedagogical creativity in the activities of the A. S. Makarenko]. In *Pedagogicheskoe nasledie A. S. Makarenko i sovremennye problemy vospitaniya molodezhi [A.S. Makarenko's pedagogical heritage and modern problems of youth education]: tez. Vsesoyuz. nauch.-prakt. konf. s uchastiem pedagogov socz. stran. (K 100-letiyu so dnya rozhdeniya) (P. 2, pp. 311-312). Moskva [in Russian].*
- Danylova, L. O. (1998). A. Makarenko i svitova pedagogika: problemy muzeinogo vidobrazhennya [A. Makarenko and world pedagogy: problems of museum reflection]. *Pedagogika i psychologia [Pedagogy and psychology]*, 1, 228-235 [in Ukrainian].
- Kharkovskie kulturologi namereny prevratit muzei imeni Makarenko, kotoryi nakhoditsia v Podvorkakh Kharkovskogo raiona, v «sovremenniy muzei s kharizmoi», privlekatelny dlia turistov [Kharkiv culturologists intend to turn the Makarenko Museum, which is located in Podvorki of the Kharkiv region, into a "modern museum with charisma" attractive to tourists].* Retrieved from <https://vecherniy.kharkov.ua/news/139666/> [in Russian].
- Morozov, V. V. (2014). Pedagogicheskii muzei A. S. Makarenko: realnost i perspektiva [Pedagogical Museum of A. S. Makarenko: reality and perspective]. *Sotsialnaya pedagogika [Social pedagogy]*, 5, 89-96 [in Russian].
- Muzei A. S. Makarenka [Museum of A. S. Makarenko].* Retrieved from https://bilop-osvita.ucoz.ru/publ/muzej_asmakarenka/1-1-0-38 [in Ukrainian].
- Pedagogicheskii muzei A. S. Makarenko [A. S. Makarenko pedagogical museum].* Retrieved from <http://www.museum.ru/M372> [in Russian].
- Pedagogichno-memorialnyi muzei A. S. Makarenka Dolynskoyi zagalnoosvitnoyi shkoly No 2 Kirovogradskoyi oblasti [A. S. Makarenko Pedagogical and Memorial Museum of Dolyna Secondary School №2, Kirovohrad Region].* Retrieved from http://pmu.in.ua/pedago_memor_mus_ukraini/pedagogichno_memorialnii_mus_makarenko/ [in Ukrainian].
- Tkachenko, A. V., Kushchenko, N. V. (2017). Makarenka A. Muzei [Makarenko A. Museum]. In I. M. Dziuba (Ed.), *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Encyclopedia of Modern Ukraine]* (Vol. 18: Lt – Malyskyi, pp. 541-542). Kyiv: Polihrafknyha [in Ukrainian].
- Tsentr-muzei Antona Makarenka pry vypravnii kolonii dlia nepovnitnikh imeni A. Makarenka u selyshchi Podvirky Derhachivskoho raionu Kharkivskoi oblasti [Anton Makarenko Center-Museum at the A. Makarenko Correctional Colony for Juveniles in the village of Podvirky, Derhachiv District, Kharkiv Region].* Retrieved from http://pmu.in.ua/pedago_memor_mus_ukraini/centr_makarenko_pri_kolonii/ [in Ukrainian].
- Tsentr-muzei Antona Makarenka pry Kuriazkii kolonii stav uchasykom «Nochi muzeiv» [Anton Makarenko Center-Museum at the Kuryazhskaya Colony became a participant of the «Night of Museums»].* Retrieved from <http://v-news.com.ua/tsentr-muzej-antona-makarenka-pry-kuryazkij-koloniyi-stav-uchasnykom-nochi-muzeviv/> [in Ukrainian].

ТКАЧЕНКО А.

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

МАКАРЕНКО DIMENSION OF MUSEUM PEDAGOGY

The experience is generalized and a short chronology of the museum reflection of the life and activity of A. S. Makarenko is presented. The main features of functional specificity that determine the unique place of Makarenko museums in the context of the tasks of museum pedagogy are characterized - the audience, the system of functions, the contradictions of the museum presentation of the heritage of A. S. Makarenko. Emphasis is placed on the fact that the Makarenko Museum as a scientific, artistic and educational phenomenon is an optimal and creative form of study, interpretation and exposition of the legacy of an outstanding teacher, his multifaceted activities should be considered in the categories of many fields of scientific knowledge. It is emphasized that the Makarenko Museum is a specific and bright phenomenon of pedagogical culture, the educational, didactic and career potential of which goes beyond the traditional mission of the museum as a component of the educational environment. Museum institutions dedicated to AS Makarenko, due to their functional specificity, not only significantly enrich the content, tasks and possibilities of museum pedagogy as such, but open a new dimension of its paradigmatic essence.

Keywords: *museum pedagogy, heritage of A. S. Makarenko, Makarenko studies, Museum-reserve of A. S. Makarenko in the village of Kovalivka of Poltava district, Museum of A. S. Makarenko of Kremenchug city council of Poltava region, Pedagogical-memorial museum of A. S. Makarenko of Dolyna comprehensive school of I-III degrees № 2 named after A. S. Makarenko, Bilopil museum of A. S. Makarenko, Moscow A. S. Makarenko Pedagogical Museum.*

Стаття надійшла до редакції 30.07.2020 р.

УДК 378.016:54

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.25.223329>

ГАННА ТКАЧУК

ORCID: 0000-0003-3502-0557

Хмельницький національний університет

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ УЧІННЯ ХІМІЇ ЯК БАЗОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Моніторинг якості вищої освіти за останні два-три десятиліття набув помітного розвитку, якому притаманний системний характер. Однак нині має місце ситуація, в якій важливі системоутворювальні фактори, що визначають якість підготовки фахівців, залишаються на узбіччі процесу моніторингу. Це зокрема стосується учіння як однієї з двох основних компонентів навчального процесу. Склалося так, що учіння як винятково важливий процес заховалося в тіні того, що в навчально-педагогічній практиці вишів має назву самостійна робота студентів. Тому сам механізм учіння залишився поза моніторингом навчального процесу, що є недоліком його як системи. У статті виявлені і систематизовані функціональні складові якості учіння, виявлений вплив різних факторів на ефективність учіння як дидактичного процесу, розкритий механізм їх впливу на управління процесом учіння на прикладі викладання хімічних дисциплін.

Ключові слова: учіння, технологія учіння, структурні елементи технології учіння, матриця технології учіння, якість учіння, моніторинг якості учіння

Нині в освітній діяльності ЗВО моніторинг учіння – це зв'язана система заходів, що відносяться до збирання, обробки та оцінювання інформації про стан процесу учіння та прийняття на цій основі системи управлінських дій для підвищення якості освіти (Беспалько, 1989; Бендера, 2007; Сибирская, 1996; Скиба, 2009; Красильникова, 2015).

Таким чином, у даному випадку об'єктом моніторингу виступає учіння як одна із двох головних складових навчального процесу, а предметом моніторингу є якість учіння. До основних завдань моніторингу процесу учіння відноситься (Скиба, 2009): збирання об'єктивної достовірної інформації про стан процесу учіння та формування відповідних інформаційних процесів; системний аналіз та оцінювання отриманої інформації; надання у встановленому порядку інформації усім зацікавленим сторонам; підготовка пропозицій з питань підвищення якості.

У виконаних автором працях (Ткачук, 2019; Ткачук, 2020) предметно ілюструється прийнята нами система збирання інформації про рівень складових якості технологічного процесу учіння та система аналізу і оцінювання отриманої із експериментів інформації про рівень якості основних структурних елементів технологічного процесу учіння. Певною мірою вважаємо поняття якість учіння і якість технологічного процесу учіння тотожними.

У дидактиці вищої освіти нині складається ситуація, коли при розгляді різних сторін і проблем навчального процесу витісняється із вжитку таке фундаментальне поняття, як учіння (Автомонов, 2008). В основному воно підміняється загальними поняттями – навчання, навчальний процес і дуже часто поняттям самостійна робота